

H. Glen

III.

HOLGER STEN

19. juni 1907 – 30. maj 1971

Tale i Videnskabernes Selskabs møde d. 14. januar 1972

Af **Andreas Blinkenberg**

Den 30. maj 1971 døde Holger Sten efter et længere ophold på Frederiksberg Hospital. En depressionsperiode var netop ved at være overvundet, således som det allerede nogle gange tidligere var lykkedes at overvinde de kriser der midlertidig gjorde Holger Sten uarbejdsdygtig. En komplikation i form af en smitsom leverbetændelse greb denne gang ind i tilstanden og medførte døden. Et betydningsfuldt, og for Sten selv centralt, syntaktisk arbejde med en fremstilling af tempusforholdene i portugisisk, som han længe havde forberedt og glædet sig til at se afsluttet, blev det ham ikke forundt at få helt fuldført og udgivet. Det vil forhåbentlig vise sig muligt at få det udgivet i en form der på rette måde kan afrunde hans så tidligt afbrudte romanistiske forskerarbejde.

Holger Sten var født 19. juni 1907 i et håndværkerhjem i København; men han voksede op og fik sin skolegang i Aarhus, hvortil hans forældre flyttede, da han var syv år gammel.

I Aarhus Katedralskole var Sten, ligesom sin lidt ældre broder, en fremragende dygtig elev, flittig, præcis og alsidigt interesseret. Med legende lethed bestod han klassisk-sproglig studentereksamen i 1926. Allerede i gymnasieårene havde han, inspireret af skolens undervisning, givet sig i kast med en udvidet læsning af fransk og var desuden helt på egen hånd begyndt at sætte sig ind i italiensk, spansk og portugisisk. En bredt orienteret lærdomstype lå allerede da i svøbet.

På universitetet gjorde Holger Sten sig meget hurtigt gældende blandt de dygtigste inden for sit fag. Det faldt i min lod som ung undervisningsassistent i fransk gennem et par år på nært hold at følge Stens romanistiske udvikling i denne tidlige fase. Det var lige fra første færd evident, at her blev en fremragende evne til

analyse håndteret ikke blot med flid, men tillige – bag en vis tøvende tilbageholdenhed – med en ejendommelig, munter oplagthed, der pludselig slog igennem og lyste op i det ellers en smule mutte ydre.

Hurtigt fik Holger Sten i disse tidlige studieår, under vejledning af Nyrop, Sandfeld og Brøndal, usædvanligt alsidige kundskaber i romansk filologi, især i fagets sproglige discipliner. Hans viden kom snart til at omfatte også gammelitaliensk, oldspansk og rumænsk. I dette sidste sprog blev Sandfeld hans lærer, og det blev i det hele taget netop denne ypperlige forsker og lærer, der fik den mest afgørende indflydelse på Stens videnskabelige udvikling. Men også lærere som Carsten Høeg og Holger Pedersen nævnede han altid senere med veneration som sine læremestre.

I 1932 blev Holger Sten cand. mag. i fransk og latin med et fint resultat. Hans studierejsers epoke var begyndt allerede i studietiden ved universitetet med et par rejser til Paris; de udvidedes kort efter eksamen med et for Sten særdeles betydningsfuldt ophold i Spanien og Portugal i 1933. Samme år fik han Københavns Universitets guldmedalje for besvarelsen af en prisopgave i fransk syntaks: »*En kritisk vurdering af den videnskabelige litteratur om forholdet mellem imparfait og passé défini i moderne fransk.*« Det tør vistnok siges at lærer og elev havde fundet hinanden i denne formulering, der da også førte til, at et meget dygtigt arbejde blev forelagt til bedømmelse. Resultatet var ikke blot selve prisbelønningen, men også og især det, at Sten her for første gang fik lejlighed til at arbejde i dybden inden for det område der skulle blive hans centrale studiefelt: den romanske syntaks.

Den sikre, klassiske sprogvidenskabelige metode, som Sten tidligt havde stræbt efter at tilegne sig og snart havde fundet så stærkt og klart realiseret hos sin store læremester Sandfeld, vedblev at være hans faste ståsted. Men det må ikke overses at studietiden ved universitetet også styrkede og udvidede hans tidlige sprogteoretiske interesse; den fik især næring under læreårene hos Brøndal, en påvirkning der senere videreførtes gennem diskussionerne i Lingvistikredsen; her fik Sten efterhånden et bredere udsyn mod de nye strukturalistiske tendenser inden for lingvistikken. Han fulgte dem altid siden med interesse, men stadig med en kritisk stillingtagen, der søgte at opretholde en

form for balance mellem de prøvede klassiske metoder og de mere eksperimenterende nye. Hans personlige videnskabelige holdning forblev i det væsentlige uændret, og hans rolige videnskabelige vækst og fornyelse kom da fortrinsvis til udfoldelse gennem en stadig mere omfattende udbygning af selve erfaringsgrundlaget. Den førte ham især til intense studier af portugisisk syntaks, som ikke tidligere havde været taget op af danske romanister. Romania er et bredt og mangfoldigt område, og den enkelte forsker kan aldrig fuldstændigt dække hele studiefeltet både i bredden og dybden; en række afgørende valg må træffes. De førte for Holger Stens vedkommende til, at han i sin forskning i det væsentlige satte ind på to specielle, i sig selv dog stadig ret brede felter: den franske og den portugisiske syntaks, med en skiftet mellem synkronisk og diakronisk fremstilling af problemerne inden for det studerede felt.

At Sten i sin universitetsundervisning blev ført til at beskæftige sig med langt større områder af den romanske filologi ligger i sagens natur. Det førte bl.a. også til et par mindre arbejder af litteraturhistorisk og litteraturteoretisk interesse, om »*Les sources portugaises de Molière*« og om »*Gil Vicente et la théorie de l'art dramatique*,« korte og knappe, men vel underbyggede arbejder. En helt direkte frugt af hans undervisning af de franskstuderende er hans lærebog i fransk fonetik fra 1956: »*Manuel de phonétique française*«. Den har bevaret adskillige spor af forelæsnningernes causerende form. Men lige så lidt som Kristoffer Nyrop, hvis ældre lærebog i fransk fonetik Stens var tænkt som en afløser af, var Sten nogen fuldtud kyndig fonetiker af fag. Hans fonetiske arbejde kom da heller ikke til at føje noget af betydning til hans videnskabelige indsats.

De afgjorte tyngdepunkter i Holger Stens forskning var og blev de nævnte to specielle emneområder: den franske og den portugisiske syntaks. Stens disputats fra 1938 havde »*Nægtelserne i fransk*« til emne. Denne afhandling videreførte traditionen fra den foregående generation af danske sprogforskere: emnemæssigt lå den på linje med Otto Jespersens klassiske arbejde fra 1917: »*Negation in English and Other Languages*«. I videnskabelig stil, om man vil bruge det udtryk, lå Stens fremstillingsform, som allerede nævnt, ret tæt op ad Kristian Sandfelds, uden helt at nå mesterens sikkerhed og klarhed.

Stens doktorafhandling bygger på en overordentlig righoldig dokumentation, der uanset de syntaktiske metoders skiften vil beholde sin værdi. Det er da også interessant at konstatere, at den seneste behandling af nægtelserne i fransk, Teodora Cristea's »*La structure de la phrase négative en français contemporain*« (Bucarest, 1971), skønt det metodologiske grundlag for denne afhandling ligger Holger Stens arbejde særdeles fjernt, dog i indledningen netop yder hans nu over 30 år gamle afhandling den største anerkendelse. De to vigtigste danske arbejder om emnet, Otto Jespersens og Holger Stens, nævnes side om side i Teodora Cristea's indledning som de to klassiske afhandlinger om nægtelsernes syntaks og som det udgangspunkt, hvortil den senere forskning bestandig må vende tilbage.

Endnu et vægtigt arbejde inden for fransk syntaks foreligger fra Stens hånd; det er et bidrag til studiet af det franske tempus-system, med titlen: »*Les temps du verbe fini (indicatif) en français moderne*«, udgivet i 1952. Sten bygger her videre på sin guldmedaljeafhandling og udvider dens emne, men desværre ikke til at omfatte alle verbalformer og dermed hele tempusproblematikken. På grund af dette forhold begrænses arbejdets rækkevidde i ikke ringe grad; men Sten har dog atter her givet en fint nuanceret analyse af et centralt område inden for det franske sprogs syntaks. Og samtidig lægger de mange ræsonnerende, teoretiserende indslag i emnebehandlingen op til fortsat debat. Også dette arbejde har da, ligesom Stens disputats, haft direkte betydning for den senere forskning inden for emnet.

Stens andet specielle arbejdsfelt, den portugisiske syntaks, omfatter en række mindre afhandlinger om spredte emner, hvoraf nogle hører til de mest omdebatterede inden for portugisisk syntaks, ganske særlig den meget ejendommelige verbalform, der benævnes »den personlige infinitiv«; den har Sten behandlet i en række værdifulde afhandlinger, der kom i halvtredserne. En samlet fremstilling af den portugisiske syntaks nåede Sten ikke at få fuldført, end ikke det centrale afsnit af en sådan, nemlig det portugisiske tempusystem, som han arbejdede på i sine sidste år som en pendant til hans franske syntaktiske hovedværk. Som nævnt til indledning blev dette det mest omfattende af Stens portugisiske arbejder på grund af hans sidste sygdom ikke bragt i helt trykfærdig stand; det vil formentlig uden større vanskelighed

lade sig publicere i en sådan form, at den sidste fase i Stens lange beskæftigelse med romansk syntaks kan komme til sin fulde ret og indgå på sin sikre plads i dansk romanistisk forskning. Dette arbejdes påtænkte titel: »*L'emploi des temps en portugais*« viser klart hen til at det udgør selve hovedleddet i hans portugisiske studier.

Det er normalt at filologers arbejder, i kraft af selve den omfattende dokumentations betydning, i den senere del af forskerens livsløb vokser i fortættet kraft og tiltagende sikkerhed og klarhed. Et lysende eksempel på denne ejendommelighed ved vort fags grundbetingelser var netop udviklingen i Stens forgængers, Kristian Sandfelds arbejder. Også de vægtigste blandt disse var sene frugter af en livslang videnskabelig forskning, og de sidste af dem blev først bragt til fuldførelse efter Sandfelds død, ved hans mangeårige elevs og medarbejders, Hedvig Olsens, hjælp, bistået bl.a. netop af Holger Sten, et smukt vidnesbyrd om den værdi der også inden for videnskaben kan ligge i sammenhængen og solidariteten mellem generationerne. Trods dette lyspunkt er det tungt at tænke på, at samme skæbne afbrød begge disse så nært sammenhørende videnskabelige baner, før de planlagte og længe tilstræbte mål var nået.

Inden dette korte rids af Holger Stens nu afbrudte forskergering sluttes, må nogle ord siges om et andet arbejdsfelt, hvor personen Sten tegner sig levende for mange yngre danske romanister, nemlig hans gerning som lærer ved Københavns Universitet.

Stens undervisning i fransk begyndte straks efter hans embeds-eksamen med nogle års vekslende vikariatere ved andre skoleformer. De var udelukkende erhvervsbetonede og svarede kun dårligt til hans interesser og evner. Helt anderledes forholdt det sig med hans universitetsundervisning; den begyndte i 1939, kort efter hans disputats, idet han da blev ansat som undervisningsassistent i fransk ved Københavns Universitet; næsten samtidig begyndte han at virke som privatdocent i sine yndlingsområder inden for romanistikken. Fire år senere, i 1943, blev Holger Sten, efter at Sandfeld og Brøndal var døde med få måneders mellemrum, udnævnt til professor i fransk sprog og litteratur ved det universitet, der havde uddannet ham og allerede havde åbnet ham sine døre. Det er værd at gøre opmærksom på, at Sten i de første tre år efter ansættelsen helt alene bar ansvaret for undervisningen

i romansk filologi ved Københavns Universitet, indtil den anden lærestol blev besat med Bengt Hasselrot. Det var en meget tung arbejdsbyrde der under disse omstændigheder blev lagt på Stens skuldre. Da den blev lettet, viste det sig hvor hårde krav den havde stillet til hans kræfter.

De der blev Holger Stens elever ved Københavns Universitet fik indtryk af en ikke villet original, men netop helt umiddelbart særpræget lærerpersonlighed. En stor lærdom blev muntert præsenteret for de studerende, uden smålig frygt for svinkeærinder, men altid sådan at mangfoldigheden nok nu og da kunne skjule, men aldrig sprænge, den røde tråd i den sammenhæng der skulle udredes.

Såvel tekstgennemgangen som behandlingen af grammatiske og sproghistoriske emner foregik i klar og omhyggelig analysen, samtidig med at der stadig holdtes en udsigt åben mod emnets og hele fagets problematik; dette sidste kunne give anledning til mange lystige, lejlighedsvis endda ret hvasse hib til hvad Sten anså for teoretiseringens vilde skud.

Nogen streng forelæsningsform var der således ikke tale om. Men afgjort heller ikke det modsatte. Hvad der nok af og til kunne synes at blive fremstillet for de studerende i spredt orden, lidt sporadisk og usystematisk, var ofte kun tilsyneladende tilfældigt; det brogede var blot selve prisen for stoffets righoldighed, der igen var frugten af den forelæsendes lærdom.

Betraget under ét var det en universitetsundervisning af fin kvalitet. Nok var den bedst egnet for de mere selvstændige og dygtige blandt eleverne. Men dette er næppe så ilde som mange nutildags tror.

De der virkelig blev hans elever, blev gennem hans undervisning indviet i en sikker arbejdsform, hvis idé lå urokket gennem årene som basis for Stens hele virke både som lærer og forsker; det blev klart understreget i al hans undervisning, at han bekendte sig til en prøvet erfaringsmetode, hvor bevægelsen i arbejdsgangen gik fra en nuanceret sprogbeskrivelses kritiske realisme og positivisme i retning mod en livlig, fri og selvstændig, men ikke stærkt nyskabende teoretiseren, der aldrig accepterede at blive til en dogmatik.

I en særpræget stil, i en noget omstændelig form, der med vilje og overbevisning aldrig lod nuancerne i erfaringsmaterialet i

stikken, gjorde Sten sit fag, som han omfattede med en stilfærdig enthousiasme, levende for de studerende. I særlig oplagte øjeblikke krydredes denne livfuldhed med en evne og lyst til at tegne portrætter af det romanistiske fags koryfæer, i fine, skarpe streger, hvor han balancerede muntert mellem det fine og det skarpe i karakteristikkerne.

Det der således var hans undervisnings stil, lå utvivlsomt også ret nær op ad hans helt personlige livsstil, for så vidt denne ellers fik lov at blive synlig for hans fagfæller og venner. En vis mandig blufærdighed holdt med beslutsomhed meget af det der var hans indre oplevelser og problemer gemt i baggrunden af hans væsen.

Færdedes man sammen med Sten ude omkring, på kongresser og i andre studiemilieuer, kom hans sinds lyse sider bedst frem; rejsekammeraten var munter og vittig og havde et vågent blik. Kammeratskab var i det hele en væsentlig tilværelsesform for Sten. Han havde dyrket det livligt i sin regenstid; og han befandt sig altid vel i kollegers og venners kreds. Var han end periodevis ensomt tilbagetrukket i studiekammeret, var han dog til alle tider en vennesæl mand.

På denne måde havde mennesket Holger Sten et sind med både lyse og mørke sider. Og med tilsvarende perioder.

Et meget lykkeligt ægteskab med den indtagende og begavede købmandsdatter fra Tyrstrup i Sønderjylland, cand. mag. Christiane Lehmann, blev brat afbrudt ved hendes pludselige død i 1955. Den musikglæde der havde præget hjemmet – Sten elskede at spille klaver – blev neddæmpet i ensomheden. Kun få omgikkes han i hjemmet.

Holger Sten var blevet indvalgt i Videnskabernes Selskab i 1956. Han kom her ofte og befandt sig synligt vel i denne kreds, hvor han over for venner kunne udfolde den lette munterhed, der var den lyse side af en fin begavelse og et rigt sind, hvis mørke side i lange perioder gav hans tilværelse tragediens karakter.

Vort selskab vil bevare og ære mindet om Holger Sten.